

2/21

Arnikum

časopis spolku Arnika

Řeky jsou tepnami
krajiny

Arnika slaví 20 let
od založení
strana 8-9

Nebezpečné látky v
potravinových obalech
strana 10

Foto: Petr Libosvar

Hlavní sezona v Poodří začala už loni v říjnu podzimními výsadbami a skončila letos v dubnu výsadbami jarními. Na podzim jsme vysázeli na pozemcích ve správě Povodí Odry a v Bravantících s podporou místní samosprávy celkem 260 stromů. Na jaře jsme byli opravdu pilní a vysázeli dalších 350 dubů, hrušní a topolů. V zimě naši arboristé ošetřili dvě stovky stromů. Prodloužili tak životnost zanedbaným hlavatým vrbám a prosvětlili okolí několika staletých dubů. Brouk páchník může dál přežívat v jejich dutinách. Léto je pro nás nejen časem bilancování, ale také pracovních procházek krajinou Poodří a vyhledávání vrb, které potřebují znovu zahlatit, a pozemků, na kterých by to slušelo novým stromořadím nebo remízkům. V Poodří je stále živo.

Maida Bilal, ekologická aktivistka z Bosny a Hercegoviny, byla oceněna prestižní Goldmanovou cenou za životní prostředí. Bilal vedla skupinu „odvážných žen“ z Kruščice, o níž jsme se v Arnice dozvěděli v roce 2017 a od samotného počátku jsme na kauze pracovali a místní dlouhodobě podporovali. Díky neutuchajícímu odhodlání a organizaci lidí z Kruščice, kteří společně celých 503 dní a nocí blokovali místo výstavby kontroverzní přehrady a demonstrující ženy musely čelit dokonce i policejnímu násilí, soud nakonec rozhodl v jejich prospěch a v prosinci 2018 zrušil stavební povolení pro dvě navrhované vodní elektrárny na stejnojmenné řece. Elektrárny by přinesly značné škody na okolní přírodě i zdroji pitné vody ve vesnici. Čerstvé ocenění, které je pro Bosnu a Hercegovinu navíc premiérou, tak teď putuje za celou místní komunitou i všemi, kdo podobně jako Maida nevzdávají boj za ochranu krásných a divokých bosenských řek.

Zdroj: Goldman Environmental Prize

Foto: Majda Slámová

V květnu jsme se vydali do Moldavska, kde s místními nevládními organizacemi iniciujeme adopce řek - akce zaměřené na jejich ochranu a péči a lepší zadržování vody v krajině. Kvůli tomu se dlouhodobě věnujeme také výsadbám stromů, které zpevňují břehy. Například organizaci Lékaři pro životní prostředí z města Dubossary jsme tentokrát pomáhali s plánováním sázení výběrem vhodných odrůd, aby nedocházelo k erozi půdy. Výsadbu jsme během naší cesty začali připravovat také podél říčky Suchá Rybnica a nezapomněli jsme přitom ani na místa výsadeb z loňského podzimu. Udělalo nám radost, že ze 4000 vysazených stromů přežily zimu více než tři čtvrtiny. Zpřístupňování vody z pramenů jsme se pak pro změnu věnovali v údolí říčky Kamenka, kde jsme odebrali vzorky s cílem zjistit, zda je voda pitná.

Je třeba změnit způsob, jak se chováme k řekám a ke krajině

Přirovnáme-li krajinu k lidskému tělu, řeky a vodní toky jsou její tepny, žíly a vlásničky. Rozvádějí po krajině vodu a živiny, jsou nezbytné pro zdraví a správné fungování všech jejích údů.

Tak jako civilizační choroby v těle postihují ve značné míře krevní oběh, v krajině důsledky lidské činnosti postihují řeky, potoky i potůčky. Analogií sklerózy je napřimování, opevňování a zužování řečišť, analogií otrav, cukrovky a zvýšeného cholesterolu je znečištění řek, zvýšený krevní tlak a infarkty mají analogii v povodních.

Má-li se uzdravit člověk, musí většinou změnit životní styl, má-li se uzdravit krajina, musíme změnit způsob, jak se k ní chováme, jak v ní hospodaříme a co do řek vypouštíme.

Arnika usiluje o zlepšení stavu řek po ce-

lou dobu své existence. Kampaň Za živé Labe jsme si přinesli do Arniky ještě z Dětí Země, a bráníme zkanalizování posledního přírodě blízkého úseku Labe navazujícího na volně tekoucí řeku na německém území až k moři i dnes. Nedávno nám přibyla další starost – vláda rozhodla o přípravě oderského úseku megalomanské stavby kanálu Dunaj-Odra-Labe a její zastánci k tomu vedou za státní peníze intenzivní mediální i lobbistickou kampaň. Velký zájem veřejnosti vzbudil případ tragické otravy Bečvy a podivné okolnosti jejího vyšetřování. Arnika se však zajímá nejen o tento konkrétní případ – snažíme se změnit legislativní podmínky a fungování kontrolních orgánů tak, aby se podobné tragédie již neopakovaly.

O záchranu a zlepšení stavu řek usilujeme i v zahraničí. Pomáháme místním komunitám v Bosně a Hercegovině, kde poslední divoké řeky v Evropě podléhají tlaku stavite-

lů devastačních vodních elektráren, malých z hlediska výkonu, ale velkých z hlediska dopadů na přírodu a vodní zdroje. Podporujeme místní skupiny a spolky v Moldavsku, které se snaží zlepšit stav řek, říček a potočků v odlesněné krajině proměněné intenzivním zemědělstvím. Spolupracujeme s nevládními organizacemi v Polsku a Německu na ochraně řeky Odry od pramene k ústí.

Spolek Arnika letos slaví 20 let od svého založení. Téma řek nás provází od samého začátku, a tak jsme se rozhodli toto číslo věnovat právě jim. Příjemné čtení! ■

ARNIKA
Vlastimil Karlík

Za pět minut dvanáct

Chceme stavět silnice z popelu a strusky?

Je dobrý nápad používat popel a strusku ze spaloven odpadů jako stavební materiál? Podle Ministerstva životního prostředí ano. Pracuje nyní na nové vyhlášce, která rozvolňuje dosavadní podmínky pro použití zbytků ze spaloven na stavbu silnic nebo na záspy inženýrských sítí.

Je asi jasné, že podle nás to dobrý nápad není. V popelu a strusce ze spaloven odpadů se kumuluje řada nebezpečných toxických látek jako jsou chloridy, fluoridy, sírany, těžké kovy nebo bromované dioxiny. Poslední zmiňované jsou přitom podobně nebezpečné jako jejich o něco známější příbuzní, dioxiny chlorované. Bromované dioxiny vznikají především spalováním odpadů s obsahem bromu, například plastových výrobků obsahujících takzvané bromované zpomalovače hoření, kterých je překvapivě hodně. O dioxinech přitom víme, že poškozují vývoj nervové soustavy u dětí a narušují imunitu, fungování štítné žlázy nebo reprodukční systém

Popel a struska jsou plné nebezpečných toxických látek

člověka. I přes to se koncentrace bromovaných dioxinů ve strusce ze spaloven stále ještě nijak nesleduje.

Už dnes si firmy po splnění určitých podmínek mohou nechat popel a strusku ze spaloven odpadů certifikovat jako stavební materiál, který pak končí v zásepech inženýrských sítí nebo v náspech silnic a cest. V mnoha případech přitom takto použitý materiál není dostatečně za-

bezpečný a hrozí, že toxické látky v něm obsažené kontaminují půdu, vodu i přírodu v okolí. Tak se nakonec dostanou až k nám, lidem, žijícím v okolí místa, kde byly zbytky ze spaloven použity. Nová vyhláška používání strusky jako stavebního materiálu ještě usnadňuje, navíc snižuje některé limity pro obsah nebezpečných látek v ní obsažených.

Kde zbytky ze spaloven odpadů končí, není nikde evidováno. Neexistuje žádný registr, ze kterého by bylo možné takové informace vyčíst. Popel a struska by si podle nás zasloužily přísnější kontrolu, místo aby se jim ulehčovala cesta třeba do zásepů a silnic, po kterých chodíme, a tím i do naší přírody. Tímto způsobem by se recyklace a oběhové hospodářství skutečně dělat neměly. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A OPDADY
Sarah Ožanová

Arnika je zmocněncem veřejnosti v úsilí o lepší Nákladové nádraží Žižkov

Bývalé žižkovské překladiště patří mezi další z významných pražských brownfieldů, které čeká v brzké budoucnosti transformace. I zde je v plánu masivní výstavba, která nejspíš přinese další nedostupné byty a zhorší místní ekologickou zátěž. Naše připomínky k související změně územního plánu podepsalo přes tisíc Pražanů, a zmocnili nás tak jako svého zástupce pro další jednání.

Žižkovské nádraží vzniklo ve 30. letech a svému účelu přestalo sloužit skoro před 20 lety. Hlavní funkcionalistická budova je s 350 metry nejdelším domem v Praze a v roce 2013 byla vyhlášena kulturní památkou. V okolí se rozprostírá převážně to, čemu se často říká „vágní terén“ nebo také „městská divočina“ – náletové dřeviny, staré zpevněné plochy a zchátralé budovy, křoviska a podobně.

Úřední a vyjednávací proces jeho proměny jde nyní do finále. Pražský Institut plánování a rozvoje připravil územní studii, která má konkrétněji definovat jednotlivé plochy zástavby, veřejné prostory, dopravní řešení i městskou zeleň, zároveň má tato studie sloužit jako podklad pro změnu územního plánu, která v důsledku výstavbu na brownfieldu umožní.

Oba dokumenty ovšem působí dojmem, že namísto prosazování vizí města jsou splněním přání developerů. V Praze to ostatně není nic nového – klíčové regulace často neplní svoji funkci, aby vzniklá zástavba byla udržitelná ekologicky i sociálně. V tomto případě je např. nevhodně řešena veřejná vybavenost, jako jsou školy, školky nebo důležitá sociální či zdravotnická zařízení, chybět budou dostupné služby, v důsledku husté zástavby se zhorší místní klimatické podmínky a v neposlední řadě dojde k pro-

hloubení pražské bytové krize. Developeři zde již začali prodávat nepostavené byty, přičemž ceny se pohybují kolem astronomických 150 tisíc Kč za metr čtvereční.

Arnika proto připravila k oběma materiálům připomínky. Přes tisíc Pražanů během několika dní sesbíralo své fyzické podpisy a díky tomu jsme se stali tzv. zástupci veřejnosti – naše připomínky tak mají silnější formu námitek, a máme k dispozici i silnější právní nástroje dohledu nad jejich vypořádáním. Připomínky Arniky k územní studii můžete stále podpořit podpisem výzvy na zizkovlidem.cz. ■

Foto: Arnika

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Václav Orcígr

Kosmetika obsahuje látky narušující hormonální systém

Arnika se zúčastnila kampaně zkoumající složení kosmetických přípravků uvedených na obalech, které sestavila dánská spotřebitelská organizace Danish Consumer Council (DKK) se zapojením partnerských nevládních organizací z 35 zemí světa.

Zapojené organizace na lokálních trzích zkoumaly složení 39 vybraných kosmetických výrobků stejné značky. Složení většiny kosmetiky stejné značky i druhu výrobku se lišilo mezi jednotlivými státy, a to dokonce i v rámci Evropské unie.

Alergeny a hormonální disruptory obsahovalo 18 produktů z 26 dostupných na českém trhu, jako jsou pleťové a opalovací krémy, šampony, řasenky či barvy na vlasy.

Hormonální disruptory jsou nebezpečné zejména pro těhotné ženy a dospívající dívky. Tyto látky mohou negativně zasáhnout do zdravého vývoje a procesu dospívání.

Vědci prokázali, že působení látek narušujících hormonální systém v raném stádiu života může vést ke vzniku řady zdravotních problémů, včetně poruch učení, astmatu, neplodnosti, obezity, cukrovky, rakoviny prsu, rakoviny prostaty a Alzheimerovy a Parkinsonovy choroby.

Nejčastěji zastoupenými škodlivinami byly parabeny. Používají se v široké škále kosmetických přípravků, narušují však produkci pohlavních hormonů a mohou ovlivnit plodnost žen. V zahraničí bylo možné dokonce zakoupit produkty s přísadami, které jsou v Evropské unii zakázané, například isobutylparaben. Studie také zmiňuje resor-

cinol obsažený v barvách na vlasy. Narušuje hormonální systém a může způsobovat alergické reakce.

Evropská unie sebrala vědecké informace o škodlivosti hormonálních disruptorů v roce 2019 a nyní vyhodnocuje, zda 14 z nich bude v kosmetice zakázáno. Na nebezpečí těchto látek a nutnosti jejich zákazu však lékaři a zejména endokrinologové upozorňují již více než 10 let. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

Arnika vyhlásila 7. ročník Odpadového Oskara

Arnika již po sedmé hledá obce s nejnižší produkcí směsného odpadu. Oceňovat budeme opět obce ve třech kategoriích (do 1000, od 1101 do 5000, nad 5000 obyvatel) a to nejen za celou ČR, ale i v jednotlivých krajích.

Proč obce s nízkou produkcí směsného odpadu hledáme? Nakládání s komunálními odpady v ČR čeká revoluce. Zatímco v roce 2019 jsme vytřídili zhruba 40 % odpadu, v roce 2025 to již má být 60 %. Bez toho, že dojde k poklesu odpadu, který končí v popelnicích, toho nedocílíme. Vysoká produkce směsného odpadu je hlavním důvodem toho, že ČR skládkuje dvakrát více odpadů než je průměr EU. Pokud má být skládkování odpadu od roku 2030 výrazně omezeno, není jiné cesty.

ČR produkuje v přepočtu na 1 obyvatele o 100 kg více směsného odpadu než vyspělé země. Pokud obec nezmění svůj systém nakládání s odpady, produkce stagnuje. Řada obcí systém změnila. Některé obce zavedly platby za vývoz každé popelnice, některé drasticky omezily svoz popelnice, některé zavedly nádoby na tříděný sběr přímo u domu. Jen podrobná analýza může ukázat, který postup je nejlepší. V

Foto: Arnika
Který postup nakládání s odpady je nejlepší ukáže jen analýza.

rámci soutěže proto obcím i radíme a jsme schopni pro ně vypracovat návrh opatření. Zajímavé případy v rámci soutěže oceňujeme jako příklady dobré praxe. Zatím jsme jich takto ocenili dvacet.

Pokud vás problematika odpadů zajímá, doporučujeme podívat se na náš web arnika.org/odpady. Aktualizovali jsme na něm letos mnoho informací. Například teprve nedávno MŽP začalo na naši žádost zveřejňovat informace o vývoji produkce odpadu v obcích nebo jsme aktualizovali některé příklady dobré praxe od nás a ze zahraničí.

Pokud sami víte o obci, jejíž odpadové hospodářství vypadá zajímavě, dejte nám vědět. Sami nejsme schopni všechny obce oslovit. Základní podmínka je, že obec za rok vyprodukuje v přepočtu na 1 obyvatele méně než 150 kg směsného odpadu. Stačí nám zaslat jméno obce, zbytek si už domluvíme sami. Pomůžete nám. Děkujeme! ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Milan Havel

PRTR - pro boj s průmyslovým znečištěním ho potřebujeme jako sůl

PRTR je systém pro sběr a šíření informací o únicích a přenosech nebezpečných látek z průmyslových zařízení. Tento efektivní nástroj veřejnosti dává právo na informace o množství toxických látek vypouštěných do životního prostředí. V Česku jej známe jako Integrovaný registr znečištění (IRZ), ne všude je však tento systém samozřejmostí.

Chce-li někdo na jednom místě najít údaje o tom, kolik nebezpečných látek ročně vypouští konkrétní průmyslový či zemědělský provoz v Česku do ovzduší, vody a půdy, snadno to zjistí online na irz.cz nebo díky aplikaci Arniky zne-cistovatele.cz, která čerpá a v přehledné podobě prezentuje data přímo z IRZ a zpracovává z nich žebříčky největších znečišťovatelů. O podobné dostupnosti těchto dat zatím nemůže být řeč v některých zahraničních zemích.

Registr znečištění chybí například v Indonésii, kde jsme v roce 2021 spustili nový projekt zaměřený právě na pomoc s bojem proti průmyslovému znečištění. Aby mohlo dojít k identifikaci konkrétních znečišťovatelů

a chemikálií, stanovení přísných norem a pravidelnému shromažďování údajů, usilujeme o vytvoření sítě nevládních organizací pro monitorování znečištění a pokoušíme se nastartovat fungování PRTR.

Potřeba zavedení PRTR je žhavým tématem i pro Thajsko, kde lidé žijící v blízkosti průmyslových areálů nemají žádné oficiální údaje o znečišťujících látkách v emisích, nevědí, do jaké míry může místní průmysl negativně ovlivňovat jejich zdroje potravin, a proti poškozování jejich zdraví a cenných zdrojů se nemohou účinně bránit. Funkční a plně přístupný registr by zde zároveň pomohl s rychlejším řešením soudních sporů, často trvajících i desítky let.

S nedostatečnými informacemi se potýkáme také v Bosně a Hercegovině, která čelí jedněm z nejhorších podmínek znečištění ovzduší na Západním Balkáně. Podle vnitrostátního práva tu mají hlavní znečišťovatelé poskytovat údaje o svých emisích státním orgánům, data však nejsou veřejně dostupná a často jsou chybná. Prostřednictvím webu [Eko.ba](http://eko.ba) přinášíme občanům alespoň informace, které jsou k dispozici, a vyhlášíme žebříčky největších znečišťovatelů. ■

ARNIKA

Markéta Dosoudilová

DOL včera, dnes – a zítra už radši ne

Kanál Dunaj – Odra – Labe. Není mezi námi snad nikdo, kdo by nevěděl, oč běží. Záměr vytvořit na našem území umělou spojnici tří moří (Severního, Baltského a Černého) sahá až do daleké historie. A až do dob Karla IV. sahá i samotné rozvažování, jestli je to skutečně dobrý nápad. Nejen jestli je reálný, ale také ekonomický. Ekologický. A jestli se opravdu v budoucnu vyplatí.

První zmínku o průplavu mezi Dunajem a Labem si můžeme přečíst v Dubraviově kronice z roku 1373. Tehdy Karel IV. zamýšlel propojit italské Benátky s Belgií právě přes Čechy.

Nicméně první návrh na výstavbu celého propojení Dunaj – Odra – Labe spatřil světlo světa až v roce 1700. Je obsažen v latinském traktátu „Rozprava o užitečnosti, možnosti a způsobu propojení Dunaje s Odrou, Vislou a Labem plavebním kanálem“.

Během 18. a 19. století se plán na propojení těchto řek několikrát objevil, ovšem diskuse o něm utichly poté, co byla vybudována železnice Krakov – Vídeň. Ta totiž vedla paralelně s uvažovaným propojením Dunaj – Odra a nabízela lepší přepravní podmínky.

Je pozoruhodné, že samotná myšlenka nikdy zcela nezanikla. Vizí o stavbě vodní cesty se zabývala před sto dvaceti lety rakousko-uherská vláda, později Tomáš Baťa, na počátku sedmdesátých let minulého století i vláda komunistická. V novodobé historii kanálu sehrál zásadní roli František Čuba – někdejší vlivný šéf JZD Slušovice, jehož obdivovatelem je i současný prezident Miloš Zeman. Do plánů na vybudování kanálu začaly postupně stále intenzivněji prosakovat osobní zájmy a korupce.

V průběhu času se vyvíjela nejen technická řešení a návrhy trasy, ale i samotné argumenty PROČ vlastně kanál budovat. Dopravní funkce se postupně dostávala do pozadí a vyzdvihovány začaly být funkce rekreační, protipovodňové, energetické, přínosy pro zaměstnanost a ekonomický rozvoj regionu, zlepšení vodní bilance krajiny, „nakopnutí“ ekonomiky po pandemii... Asi netřeba dodávat, že prakticky všechny uvažované přínosy v sobě skrývají nějaké zásadní ALE.

Z prohlášení zastánců se zdá, že stavba megalomanského kanálu je dnes lékem prakticky na všechno. Na studie, projekty a

Na výstavbu kanálu Dunaj - Odra - Labe jsou vyvíjeny enormní tlaky především kvůli ekonomickým zájmům.

plány byla proinvestována již více než miliarda korun. Co se týče nákladů na vybudování kanálu, hovoří se o 600 miliardách korun. Je zřejmé, že ekonomické zájmy a tlaky na výstavbu jsou enormní. A to nemluvíme o nákladech, které by musely vynaložit sousední země, bez nichž by kanál vedl v zásadě odnikud nikam. Jen v Polsku by se jednalo o náklady přinejmenším srovnatelné s náklady na stavbu celého kanálu na našem území.

Překážky v podobně nenahraditelných a obtížně vyčíslitelných škod ekologických se dostávají poněkud do pozadí. Podle informací Českého Ramsarského výboru by dokončení kanálu, tedy spojení mezi Severním mořem a Dunajem znamenalo: postavit přes 1600 km kanálu a vybudovat 73 až 83 jezů a zdymadel, 2–3 lodní zvedací zařízení, 1–2 kanálové mosty a 2–3 tunely.

Přímo a nepřímo by bylo zasaženo 400

000 hektarů plochy v 61 chráněných oblastech, tedy ve dvou národních parcích, čtyřech chráněných krajinných parcích, jedné oblasti Natura 2000, šesti ramsarských oblastech, dvou biosférických rezervacích a 46 dalších chráněných územích.

Není divu, že usnesení o zahájení přípravy realizace koridoru Dunaj-Odra-Labe v úseku Ostrava-Svinov – Kozle v Polsku, které vláda schválila 5. října 2020, rozpoutalo bouřlivou diskusi.

Za všechny reakce uvedme citaci z Prohlášení odborných společností a akademických pracovišť k zahájení přípravy plavebního koridoru D-O-L z 8. 10. 2020, pod který se podepsalo na osm desítek respektovaných vědců.:

„Jakožto zástupci odborných společností a akademických pracovišť vyjadřujeme zásadní znepokojení nad usnesením o zahájení přípravy realizace koridoru Dunaj-Odra-Labe (DOL), které v pondělí 5. října na svém jednání přijala vláda České republiky. Považujeme za nepřijatelné, aby bez náležité společenské a odborné diskuse vláda projednávala a schvalovala kroky vedoucí k realizaci DOL či jeho části. S ohledem na závěry Studie proveditelnosti i našich vlastních šetření a odborných studií je zřejmé, že se jedná o projekt, který by měl významný negativní dopad na hydro-

Foto: Plavba a vodní cesty

Záměr vytvořit na našem území umělou spojnici tří moří sahá až do daleké historie. Otázka je, zda se vyplatí. (Ilustrační foto)

logický režim krajiny a zásadně by poškodil životní prostředí.“

Své zásadní NE vyjádřilo v petici také 56 starostů obcí, které se nachází po trase kanálu:

„Trasa územní rezervy záměru výstavby průplavu Dunaj – Odra – Labe (dále DOL) prochází katastrálními územími obcí našich, sousedních a naším regionem. Již desítky let omezuje rozvojové využití území, je limitujícím prvkem pro umístění strategických regionálních a liniových staveb (dálnice, železnice)...“

Stranou nezůstala ani Arnika. 19. října 2020 jsme na našich stránkách spustili petici nazvanou STOP kanálu Dunaj-Odra-Labe, kterou k dnešnímu dni podepsalo 1229 respondentů. Tím ale naše aktivity rozhodně neskončí. Spolu s dalšími nevládními organizacemi v Polsku, Německu a v dalších dotčených zemích chceme čelit těmto plánům na devastaci evropských řek. Budeme otevřeně informovat o důsledcích a vyvracet mýty spojované s tímto záměrem. Chceme se postavit na stranu vědců a odborníků a zesílit jejich volání po skutečně odborné diskusi a s využitím všech možností, které nevládním organizacím zbyly, tento nebezpečný a anachronický projekt jednou provždy zastavit. ■

Foto: deník.cz

Spolu s dalšími zahraničními nevládkami chceme čelit plánům na devastaci evropských řek. (Řeka Odra - ilustrační foto)

ARNIKA

Miroslava Floriánová

Dvacet let! Oslavujeme a hodnotíme, co máme za sebou

Spolek Arnika letos oslaví 20 let od svého založení. Někteří ze zakládajících členů, kteří jsou stále v Arnice aktivní, se podělili o své dojmy a zkušenosti, které nejen oni, ale celá organizace za dvě dekády nasbírala.

Martin Skalský

Je předsedou spolku, od roku 1997 se podílí na činnosti Centra pro podporu občanů, od roku 2000 jej vede. Zaměřuje se na účast veřejnosti v rozhodování a organizuje kampaně za lepší životní prostředí. Zajímají ho země bývalého Sovětského svazu, kde koordinuje projekty Arniky.

Myslíš, že se v průběhu dvaceti let nějak proměnil ekologický aktivismus v očích veřejnosti? A hrála v tom nějakou roli Arnika?

Proměnil, a hned několikrát. V devadesátkách brala veřejnost řešení obrovského znečištění, které po sobě nechal komunismus, jako jednu z priorit a aktivistům fandila. Pak převážilo Klausovo dogma, že musíme nejdřív budovat kapitalismus, a životní prostředí začalo opět překážet. Před 20 lety lidé uviděli krajinu zničenou novými továrnami, sklady a satelitními městečky. Čím dál víc lidí se navíc osobně dostalo do situace, kdy je nějaký škodlivý záměr poškodil a úřady se jich nezastaly. Dnes je velká část veřejnosti ochotna se aktivně projevit, na druhou stranu politici jejich vůli často ignorují a kvůli erozi práva ubývá prostoru, jak ochranu životního prostředí prosadit. Arnika se vždy snažila být přiměřeně radikální a zároveň prosazovat realistické alternativy. Naše kampaně podporuje velké množství lidí, kteří nepochybně vnímají aktivismus jako potřebný.

Foto: Archiv Arniky

Kamil Repeš

V současné době je vedoucím pobočky v Děčíně, a také asistentem programů Arniky. Významně se podílel na činnosti kampaně Živé Labe, která má za cíl zachování významné labské lokality před poškozáním výstavbou jezů. V organizaci se stará také o to, aby naše práce byla dobře vidět a slyšet na sociálních sítích.

Jak se daří kooperovat různým ekologickým iniciativám v rámci republiky? Jde o pragocentrickou záležitost, nebo jsou naopak aktivity živější mimo metropoli?

Myslím, že dobře. Arnika je součástí asociace Zelený kruh, která v současnosti sdružuje více než 80 dalších ekologických nevládek. Ty spolu v případě potřeby vydávají prohlášení, posílají otevřené dopisy nebo pořádají tiskové konference. Nedávno jsme například spojili síly s dalšími spolky, abychom společně podali žádost o uložení nápravných opatření podle zákona o předcházení ekologické újmy a o její nápravě kvůli otravě Bečvy toxickými látkami. Je to vůbec poprvé, kdy byl tento zákon u nás použitý. Ačkoliv má Arnika hlavní sídlo v pražských Holešovicích, máme stále aktivní týmy v různých koutech republiky. Například naši odborníci v Moravskoslezském kraji realizují velký projekt na obnovu biotopů a návrat původních druhů stromů do krajiny. V Děčíně zase dohlížíme na to, aby Labe nebylo přehrazeno betonovým jezem, který by nevratně zničil nejen krásnou řeku, ale také neporušený a unikátní kaňon Labe.

Lenka Petříková Mašková

Od roku 2001 do roku 2003 působila jako výkonná ředitelka Arniky, v letech 2005 - 2007 vedla Koordinační centrum a také finanční evidenci pro několik subjektů Arniky. Od roku 2008 je finanční a nyní i personální manažerkou programu Toxické

látky a odpady.

Jak se díváš na možnosti a podporu, kterou v současné době neziskovky mají? Je těžké udržet je finančně při životě? Došlo v tom během posledních dvou dekad k nějaké proměně?

V obecné rovině se pro neziskové organizace změnilo hodně - jako nejvýraznější vidím vznik a velmi širokou paletu platformů pro individuální dárcovství konkrétním organizacím či společným projektům. Mám i pocit, že jsou lidé zvyklejší finančně podporovat neziskový sektor. A zvláště období během a po koronavirové pandemii tuto ochotu darovat a vědomě podpořit ještě zvýraznilo, což je skvělé. Finanční podpora s sebou nese jen peníze, ale hlavně propojení mezi konkrétními lidmi a organizacemi - alespoň tak to cítím u každého finančního příspěvku, který se Arnice na účtech objeví. Další změnou je postupné zvyšování administrativní zátěže. Na druhou stranu oceňuji, když nadace, a naštěstí už i státní instituce, přecházejí na elektronickou formu administrativy a vyžadují smysluplné výstupy. Mám radost, jakou cestu v této oblasti Arnika za 20 let ušla - je to finančně zdravá, organizačně schopná a tematicky smysluplná organizace, která je dostatečně profesionalizovaná a zároveň si zachovává lidský rozměr. A díky rostoucímu počtu individuálních dárců i stabilní základně projektů od nadací, státních a městských institucí a Evropské unii se daří její činnost financovat bez výrazných problémů.

Vlastimil Karlík

V letech 2001–2004 byl předsedou spolku. Do Arniky se vrátil v roce 2010 po několikaletém pobytu v zahraničí. Pracuje na projektech zaměřených na ochranu přírody, věnuje se především zastupování Arniky v Koalici pro Naturu 2000 a Koalici pro řeky.

Foto: Archiv Arniky

Říkáš o sobě: Úsilí o obnovení přirozeného charakteru říční krajiny mi přijde v souladu s úsilím o nalezení pravdivé přirozenosti vlastního já. Pomohla Ti práce v Arnice tuto přirozenost najít?

Nevím, ale myslím si to pořád. Práce v Arnice znamená prožívat pestrou škálu emocí - od smutku a vzteku nad ničením přírody, přes úctu a úžas před přírodou a její neuvěřitelnou schopností vytvářet krásu a pestrost, pokud jí k tomu člověk dá šanci, až po potěšení ze setkání s lidmi z různých zemí a sociálních vrstev, různého vyznání a kulturních tradic. A řeky vidím i dnes jako určitý předobraz naší mysli - vzkvétají, mají-li prostor a svobodu, upadají, jsou-li spoutané a omezované snahami lidí využívat je bezohledně ke svému prospěchu.

Milan Havel

V posledních letech se věnuje především oblasti nakládání s komunálními odpady a osvětě v této oblasti. Je koordinátor soutěže Odpadový Oskar. Jeho cílem je pomoci hlavně menším obcím dobře nastavit jejich systém odpadového hospodářství.

V Arnice se věnuješ tématice komunálních odpadů. Promítají se tvoje znalosti a zkušenosti do Tvého cho-

vání jako spotřebitele?

Částečně asi ano. Díky tomu, že lépe rozumím jednotlivým souvislostem, mohu tomu přizpůsobit své chování. Na druhou stranu jsem zjistil, že mi potřebné informace chodí samy od sebe. Že se řadu věcí nemusím učit. Odpovídá to mé současné představě o životě, že se na planetu nerodíme náhodně, že jsme sem přišli s určitým záměrem. Pokud jsme s ním v souladu, jde vše snadněji.

Jindřich Petrlík

Do Arniky přenesl z Děti Země kampaň Budoucnost bez jedů, jež pomohla zavést Integrovaný registr znečišťování. Dnes se věnuje převážně mezinárodním kampaním a projektům v rámci práce Arniky pro mezinárodní síť IPEN. Zaměřuje se na snížení zátěže životního prostředí dioxiny a dalšími toxickými látkami.

Začátkem 90. let jsi absolvoval měsíční stáž v USA zaměřenou na vedení nevládních organizací zabývajících se životním prostředím. Dnes je to Arnika, kdo předává své know how dál... Na který z úspěchů spolku jsi nejvíce hrdý?

Na zavedení Integrovaného registru znečišťování do české legislativy. Stalo se to

již v roce 2002 a podařilo se uchránit IRZ před zásadním osekáním ze strany průmyslu. Jde o databázi, která zpřístupňuje na webu informace o množství vypouštěných chemických látek z jednotlivých konkrétních průmyslových a zemědělských provozů, prostě jedinečný nástroj informování veřejnosti o toxickém znečištění. Ještě jsem hrdý na to, že se podařilo prosadit likvidaci havarované skládky v Pozdárkách. Nový majitel naopak prosazoval obnovit skládkování a původní kapacitu ještě navýšit. Skládky přitom pro místní lidi představovala doslova noční můru, protože z ní od havárie v 90. letech vytékala do okolí doslova kyselina sírová navrch obohacená o těžké kovy. Dalším významným úspěchem Arniky je vyčištění staré ekologické zátěže v bývalém skladu pesticidů v Klatovech. Zemědělská usedlost, kterou zabavili komunisté v rámci kolektivizace venkova v 50. letech minulého století, se stala chemickou bombou znečišťující své okolí DDT, lindanem a dalšími dnes již zakázanými pesticidy. A když jsme u DDT, v Arménii se po našem výzkumu starých skladů pesticidů podařilo snížit riziko úniků DDT z jednoho nezabezpečeného skladu.

Foto: Archiv Arniky

Ještě bych na seznam připsal několik projektů plánovaných spaloven odpadů, čímž jsme předešli zbytečné zátěži našeho životního prostředí dioxiny. A přidám k tomu zase důležitý mezinárodní přesah: mezinárodní síti IPEN jsme pomohli prosadit přísnější posuzování provozů spaloven odpadů z hlediska úniků dioxinů a jim podobných látek v rámci Stockholmské úmluvy. ■

ARNIKA

Eva Orcígrová

Papírové obaly mohou obsahovat látky, které se v přírodě vůbec nerozkládají

Spolek Arnika zveřejnil v květnu novou studii, jejímž předmětem zkoumání bylo 42 kusů papírových potravinových obalů používaných v řetězcích rychlého občerstvení, recyklovaných tašek ze supermarketů a kompostovatelných obalů. Výzkum provedla Arnika ve spolupráci s evropskými organizacemi v 6 evropských státech. Zaměřila se na řetězce McDonald's, KFC, Dunkin' Donuts, Subway, Domino's, Nordsee, Pret A Manger, Papa John's, Greggs a Bageterie Boulevard.

Ve Francii, Německu, Nizozemsku a Velké Británii byla situace podobná jako v Česku. Z otestovaných 42 obalů 32 obsahovalo PFAS. Jedinou výjimkou bylo Dánsko, které používání PFAS zcela zakázalo.

Výzkum se zaměřil také na obaly z kompostovatelných materiálů, např. z cukrové třtiny, které začaly nahrazovat polystyrenové nádoby. Ty obsahovaly nejvyšší koncentrace PFAS. V neposlední řadě pak průzkum našel stopy PFAS látek blížící se limitu pro dánské potravinové obaly i v papírových taškách a krabicích z recyklovaného papíru ze supermarketů, kam se tyto látky nepřidávají, ale dostávají se tam pravděpodobně z recyklace papíru ošetřeného PFAS či z tiskařských barev.

Perfluorované látky (PFAS) jsou rozsáhlou skupinou několika tisíc synteticky vyrobených látek. Na povrchu papíru vytvářejí tenký film, který odolá mastnotě, vodě nebo vlhkosti. Používají se při výrobě papíru na

pečení, potravinových boxů na jídlo, nepřilnavých teflonových pánví, nepromokavého oblečení, jako je Gore-Tex, nebo hasicích pěn. PFAS mohou u člověka zvyšovat riziko onemocnění štítné žlázy, vysokého krevního tlaku v těhotenství, hodnotu cholesterolu v krvi nebo riziko rakoviny ledvin, vaječníků, varlat a prostaty. Dále mohou snižovat účinnost očkování, plodnost u žen nebo porodní váhu u novorozenců.

Studie upozornila na všudypřítomnost těch-

to látek a hlavně fakt, že jejich použití není ospravedlnitelné ve světle ekologických i zdravotních problémů, které způsobují. Řešením je pouze okamžitý zákaz v Evropské unii i ve zbytku světa a nahrazení bezpečnými alternativami. „Ohromné množství fast-foodových obalů zmizí v koši jen pár minut po použití, ale tyto věčné chemikálie na nás budou negativně působit napořád“, říká k tomu autorka studie Jitka Straková.

Některé státy a prodejci si rizika PFAS uvědomují. McDonald's se letos v lednu zavázal, že přestane toxické obaly používat do roku 2025 ve všech svých restauracích po celém světě. Dánsko legislativně zakázalo používání PFAS už v roce 2019 a ukázalo se, že je možné tyto chemikálie bez problémů nahradit bezpečnými alternativami. ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

O prázdninách se v Poodří opět rozjede Tour de aleje, na kole i pěšky

Proveďte svůj důvtip, pozorovací schopnosti, zručnost nebo fyzickou zdatnost v naší prázdninové hře! Nechte se inspirovat v krátkých videích našimi odborníky na ochranu přírody i místními lidmi.

Máme pro vás herní plán s výzvami pro velké i malé cestovatele. Už za 8 splněných úkolů na vás čekají hezké ceny. Chybět nebude ani tradiční tombola pro všechny zapsané účastníky.

Vydat do Poodří se tentokrát můžete na kole nebo pěšky a trasu si naplánovat podle svých možností. Rozložte si třeba výlety do více dní a výzvy splňte kdykoli během prázdnin.

Sledujte náš FB profil **Tour de aleje** a webovou stránku <https://aleje.org/tour-de-alej/tour-de-aleje-2021>.

Díky zkušenostem s českými řekami můžeme chránit i ty zahraniční

Ochraně řek, jejich přírodního charakteru i všech benefitů, které přinášejí přírodě, životnímu prostředí i lidem, se věnujeme dlouhodobě. Právě letité zkušenosti s péčí o vodní toky u nás a v EU nám výrazně pomáhají v našich zahraničních projektech. Tématem ochrany řek se zabýváme také v Moldavsku a v Bosně a Hercegovině, kam naše know-how úspěšně přenášíme.

V Bosně a Hercegovině již několik let podporujeme místní, kteří se zasazují o zachranu divokých řek před megalomanskou výstavbou malých vodních elektráren. To by ale bez předchozí praxe u nás nebylo možné. Pevný základ nám poskytují zkušenosti s přípravami odborných publikací, schopnost efektivně usilovat o změny na legislativní úrovni, ale také dovednosti související s propagací a zapojováním veřejnosti do rozhodování.

„Bosenské řeky jsou opravdovým klenotem evropské přírody a současný tlak na výstavbu vodních elektráren ničí nejen je, ale má i negativní dopady na místní komunitu. Společně s nimi proto oslovujeme obce, aby se zavázaly elektrárny nestavět. Uplatňujeme zkušenosti ze spolupráce s obcemi u nás a také s podporou občanské společnosti, již se Arnika věnuje od svého založení,“ vysvětluje koordinátorka projektu **Zuzana Vachůnová**.

Různé země s podobnými problémy

V Moldavsku i v Česku došlo zejména kvůli intenzivnímu zemědělství a odlesňování k výrazným proměnám vodních toků a říční krajiny. V době klimatických změn tyto proměny způsobují povodně a sucho. Zkušenosti s obnovou řek v Česku však ukazují, že jsou problémy řešitelné, což se

Foto: Arnika

Nádherná přírodní rezervace Tipova v Moldavsku, potýkající se s nedostatkem financí a managementu.

nám podařilo shrnout také v praktické příručce *Jak porozumět rámcové směrnici o vodách a jak může pomoci zlepšit životní prostředí.*

„Politická a společenská situace v Moldavsku se od české liší, ale příroda je na tom podobně. Při naší práci se s moldavskými kolegy vzájemně učíme a postupujeme malými krůčky kupředu - jinak to v postsovětské realitě ani nejde. Pomalu se nám daří aktivizovat místní skupiny, které dobrovolně zlepšují stav vodních toků například výsadbami břehových porostů,“

říká expert na ochranu přírody **Vlastimil Karlík** z Arniky.

V zahraničí připravujeme řadu komunitních akcí, při jejichž organizaci se necháváme inspirovat tím, co jsme v minulosti úspěšně vyzkoušeli v Česku, jako např. den koupání v řekách Big Jump, výtvarné a kreativní soutěže či různé demonstrace a pochody. *„Paradoxně je určitou výhodou, že Moldavci s happeningy teprve začínají, takže i jednoduché akce mají velký mediální ohlas. Kromě problémů, které známe z domova, jako korupce či tlak velkých lobvistických skupin, zde čelíme i rozvratu veřejných financí. Národní parky a další chráněné oblasti tak nedostávají žádné peníze od státu nebo jsou vyhlášeny jen na papíře a nemají správní orgán, který by se o ně staral,“* doplňuje Karlík.

„Při naší práci stavíme na budování mostů mezi malými místními skupinami a většími nevládními organizacemi a na propojování aktivit na obou březích Dněstru. S budováním partnerství a koalic má Arnika bohaté zkušenosti, které ráda předává dál,“ uzavírá Karlík. ■

ARNIKA

Markéta Dosoudilová

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 2/2021 vyšlo v červenci 2021 v nákladu 850 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR VS/1-1/48279/01-R, Dělnická 13, Praha 7, tel: +420 774 406 825, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Eva Orcígrová. Spolupracovníci: Miroslava Floriánová, Markéta Dosoudilová, Karolína Brabcová, Marcela Klemensová, Vlastimil Karlík, Sarah Ožanová, Václav Orcígr, Milan Havel, Zuzana Vachůnová, Lenka Petřílková Mašková a pobočky Arniky. Grafický design – Anna Frajtová – anna@designbox.cz, DTP – Aleš Kozubík. Foto na obálce: Jakub Hrab.

Vydání tiskoviny vzniklo za finanční podpory hlavního města Praha a Ministerstva životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Ministerstvo životního prostředí

Nechce se nám tomu věřit, ale je to tak - spolek Arnika je na světě už dvacet let. Máme za sebou nespočet úspěšných projektů a kampaní a nasbírané zkušenosti rádi a hojně předáváme dál, především v zahraničí.

A jak jsme se za tu dobu změnili? Nahlédněte s námi do archivu a posuďte sami...

Foto: Archiv Arniky